

A felsőoktatásban dolgozók helyzetéről, a szociálpolitikai feladatokról, a szakszervezetek szerepéről, Molnár Andrásnéval, a Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetem szakszervezeti bizottságának szervezőtitkárával, dr. Siposné dr. Kedves Évával, a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola szb-titkárával, valamint dr. Szalay Istvánnal, a József Attila Tudományegyetem szakszervezeti bizottságának szociálpolitikai felelősével, Újszászi Ilona, lapunk munkatársa beszélgetett.

— **Hány oktató és dolgozó szociális helyzetét kellene, hogy ismerjék intézményeinkben?**

Sz. I. — A JATE-n mint egy 1500 ember dolgozik. Szakszervezetünknek 1732 tagja van, ebből 1290 az aktív dolgozó, a tanárok és a nem oktató dolgozók kb. fele-fele arányú megoszlásban. Azért mondtam csak körülbelüli számot, mert a létszám attól függ, kiket értünk dolgozó alatt: csak a főállásúakat, vagy azokat is, akik valamilyen szerződés alapján munkálkodnak itt. Aztán ide tartozik a kb. 400 nyugdíjas is. Nehéz megszaccolni, hogy mennyi ember helyzetével kellene tisztában lennünk. A kérdés azért jogos, mert az az igazság, hogy a szakszervezet még nem tárta fel azokat az adatbázisokat, amelyek alapján valós szociálpolitikát lehetne csinálni. Például, nem tudjuk, hogy az egyetem alkalmazottjai közül hányan tartoznak az adóalapot is szolgáló különböző jövedelemszabályokba, azt a mi szempontunkból nagyon fontos mutató pedig szinte lehetetlen kibányászni, hogy mennyi a családban az egy főre eső nettó jövedelem.

Sz. K. E. — A tanárképző főiskolán 470–490 az oktatói-dolgozói létszám (oktató és nem oktató dolgozó aránya 50–50%), továbbá, több mint 200 nyugdíjas tartozik intézményünkhöz. Főiskolánknak sem áll rendelkezésére olyan felmérés, amelyre szociálpolitikájának folytatásában megbízhatóan támaszkodhatna. Csúsz a dolgozók bérének alakulását tudjuk a 70-es évek óta számítógép segítségével folyamatosan figyelemmel kísérni.

M. A. né — Az orvostudományi egyetem 3262 személyt — 510 orvost, egyéb diplomát, 611 szak-, 749 fizikai, 311 gazdasági-műszaki és 487 egyéb fizikai dolgozót — foglalkoztat. Szakszervezetünk 3414 tagot számlál, közülük az aktív dolgozók létszáma a jelentős, de van köztünk 93 tanuló és 498 nyugdíjas is. Az szb munka-és rétegbirodságai segítséget nyújtanak a szociális helyzet megismerésében. Állandóan figyeljük dolgozóink beralakulását.

— **A dolgozók szociális helyzete az utóbbi időben mennyiben változott? Milyennek ítélik meg ma?**

Sz. I. — A pedagógusok közismerten alulfizettek, de talán nem annyira köz tudott, hogy a főiskolákon és egyetemeken oktatók, diplomások az átlagosnál is súlyosabb helyzetben vannak: életszínvonaluk rossz, és egyenesen romlik. Időnként megállítják ezt a krízist — például, a tavalyi fizetésrendezéssel (ezt megelőzően 10 évvel korábban volt hasonló intézkedés) —, de ez mindig csupán hátrányaink némi „ledolgozását” jelentheti. Az országgyűlésen elhangzott, hogy az állam szavatolja a pedagógusok 3%-os bérfelvezetését, de tudomásunk van arról, hogy sok-sok nagyüzem még mindig többet tud adni, pedig náluk e tekintetben stop van. Ez is azt jelzi, hogy mi nagyon is „mostoha gyerekek” vagyunk. Az is erre utal, hogy az improkutív szférába soroltak bennünket, s ez lelkileg is meghasonlást okoz, mert azt kell éreznünk, hogy „eltartottak” vagyunk, holott hosszabb távon — akár úgy nézzük, hogy nevelünk egy újabb generációt, vagy úgy, hogy mi alapozzuk meg a jövőt — az oktatás fejlesztése segítene abban, hogy gazdasági bajainkat megoldjuk. Néhányan felismerték ezt: hivatkozhatok Pozsgay Imre miniszter-ségére, vagy a japánok példájára. De hosszabb időt tekintve nálunk vagy a politikai akarat a hiánya, vagy a nagyon szorító gazdasági helyzet miatt, soha nem tudták elérni azt, hogy a réteg életszínvonala a helyére kerüljön. Például: egy átlag 40–45 év közötti egyetemi adjunktus bruttó fizetése 9000 forint. Ez egy középiskolai tanári fizetéssel ekvivalens. A főiskolán is több ez az összeg, mert ott korábban ügyesebb bérpolitikát folytattak. Nálunk a magas létszám is oka az alacsony béreknek. Tehát, egy adjunktus jóval — átlag 3000-rel — kevesebbet keres, mint amennyit egy hasonló korú munkásember hazavisz a borítékban. A friss pályá-

nemigen vannak, akik „takaréklángra” álltak, és másol keresnek boldogulást. Sz. I. — Valóban látszik, hogy a főiskolai kollégák oktató-nevelő munkája jobb, mint például a JATE-n. En sem arra gondolok, hogy az egyetemi adjunktus díszcserejét termel, s eladja a piacon — egyébként van ilyen is —, hanem másra. Nálunk abban nyilvánul meg a „takarékláng”, hogy csak a tudományos előrehaladásért küzd, s az oktatómunkát hanyagolja.

A kerekasztal négy sarka

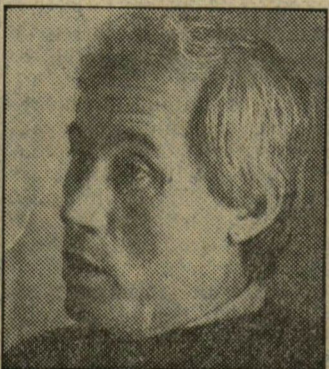
„A szakszervezet ne a szociálpolitika gazdája, hanem motorja legyen”

dr. Siposné dr. Kedves Éva

Molnár Andrásné

dr. Szalay István

Újszászi Ilona

kezdők fizetése legalább 5000 forint (kivéve a pedagógusokat, akiknek 4800 forint). Ebből azonban egy másik feszültség adódik: a fiatalokhoz képest a 20 éve pályán levő tanár mindössze 4000-rel keres többet, s ebből a fizetésből mondjuk egy gyermekről is kell gondoskodnia. Az egyetemi oktatók életszínvonala az 50 éves kor környékén éri el kortárs szakmunkás ismerőseikét. Ha me nézünk rá, a fizikai munkás életszínvonala egy meredek, fölfelé törő egyenes, az egyetemi oktatók lejjebből induló parabolapályája; a két vonal 50 éves korban találkozik, majd az oktató életszínvonala a munkásé fölé emelkedik, mert hogy, azután egy értelmiséginek még aktív korszaka következik. Tehát 60–65 éves korra összátlagban kiegyenlödnek a különbségek. De ha az ember életének „szebbik” periódusát nézzük, amikor meg kell alapoznia a saját és gyerekei életét is, akkor egyértelműen hátrányban vagyunk anélkül, hogy kevesebbet dolgoznánk. Ezek ébbe kiáltó ellentmondások, melyeket szociálpolitikával nem lehet ellensúlyozni! Ezért nem véletlen, hogy néhányan elhagyják az egyetemet, mert háromszoros fizetést kapnak például egy jól menő mini vállalatnál.

Sz. K. E. — A bér-gazdálkodás legfőbb elve a főiskolán az volt, hogy az oktatói létszámot csak a leg-szükségesebb mértékben fejlesztettük, több órával, főiskolai feladattal terheltük a tanárokat. Ennek ellenére a jó adjunktus nem biztos, hogy eléri a gyakorlóiskolában dolgozó jó szakvezető tanár bérét. Tehát már házon belül is adott a feszültség. Allitom: a mai fizetés jó, ha harmada annak, mint ami olyan életszínvonalat adhatna, melyre ma egy felsőoktatásban dolgozónak szüksége lenne ahhoz, hogy ténylegesen azt teljesítse, amire szellemileg alkalmas.

Sz. I. — Országos törzsal 45 óta, hogy nem fizetik meg a munkáért járó bért. Ez ma úgy is visszáú, hogy — mivel a munkahely nem tudja adni a bért — vannak, akik ezért nem is dolgoznak meg, helyesebben, tudásukat más-hol is hasznosítják.

Sz. K. E. — Azért ez a nem jellemző a főiskolára. Az ottani oktatói karban

szesültek, majd 1987-ben a felsőoktatással és kutatással foglalkozó munkatársaink bérét ismét emelték. Am az egészségügyi dolgozók bérlétszámát javulását az elmúlt 11 évben nem tudtuk elérni, pedig fizetésük 30%-kal maradt el az országos átlagtól. Így a dolgozók szociális helyzete egyre rosszabb, pedig az egészségügy is termel: egészséges, munkaképes embereket. Az utóbbi időben egyetemünkön a fluktuáció mértéke egyre növekszik: a legértékesebb dolgozók hagyják el az egyetemet, ha kell, még a várost is, hogy az életszínvonalukat megőrizzék.

— **Am ahhoz, hogy egy felsőoktatási intézmény jól működjön, nemcsak oktatókra, hanem okleveles „segéd-személyzetre”, sőt, nem diplomás dolgozókra is szükség van. Milyen az ő helyzetük?**

M. A. né — Az orvosegyetemen a segéd-személyzet, a kezdő diplomások, inkább ragaszkodnak az egyetemhez, mint a műszaki oklevelesek és a technikusok, laboránsok, ápolónők és takarítónők. Ez utóbbiak az iparba vagy a kereskedelembe vándorolnak, ahol természetesen jóval nagyobb a kereseti lehetőség. Ha maradnak, szinte csak megszokásból és a munkahelyi légkör miatt.

Sz. I. — A műszaki pályához közel álló diplomás dolgozók, továbbá a laboránsok, technikusok helyzete jobb az oktatóknál, mert ahhoz, hogy az egyetem itt tudja tartani őket, jól kellett fizetnie munkájukat. Ezért az sem ritka, hogy egy friss diplomás laboránsi munkát végez, mert olcsóbb mint az adott segédmunkaerő alkalmazása.

— **A felsőoktatásban dolgozók helyzetének megítélésekor elsősorban a bérfeszültségekről szólnak. A szakszervezetnek milyen sajátos eszközei vannak arra, hogy a kialakult állapotot változtasson? Mekkora összeg áll rendelkezésükre?**

Sz. I. — A bérügy elsősorban állami feladat, de a JATE-n, a szakszervezetben belül sem a szociálpolitika körébe tartozik. Most elsődleges célnak azt tekintjük, hogy a szociálpolitika is ténylegesen „állami” legyen. Ezt a majdhogynem teljes egészében állami feladatot a szakszervezet „alberletben” végezte, persze eszközrendszere nem volt hozzá. A

szakszervezet dolga, hogy az állami vezetéstől kikövetelje a tényleges szociálpolitikát. Ennek érdekében az idén mi minimális programmal indultunk: arra kértük az egyetem vezetőit, hogy március 1-jétől alakítsák meg a személyzeti és szociálpolitikai osztályt, majd létrehozzuk az intézmény szociálpolitikai állami tervét, melyet el kell fogadtatni az egyetemi tanáccsal, a szakszervezet bizalmi testülettel, s széles körben publikálni szükséges. A tervből ki fogjuk választani az „igazi” szociálpolitikát. Nem tartozik ide a védőital, a munkaruha, mert ezek csak virtuális szociálpolitikai feladatok. Állami és szakszervezeti szociálpolitikán — nem fontossági sorrendben — a következőket értjük: az egyetemi orvosi ellátást (saját

a családok. Csereüdültetéssel próbáljuk a hiányokat pótolni.

Sz. K. E. — A főiskolán a szociálpolitikai munkát a szakszervezeti bizottságban a megfelelő reszortfelelősök, és a hozzájuk tartozó munkabizottságok végzik. Feladatunk az állami és szakszervezet által, központilag nyújtott lehetőségek maximális felhasználása, a felsőoktatási intézmények közötti kapcsolatokból adódó lehetőségek szervezése, illetve az szb saját erejéből biztosított kereteinek szétesztása. Fontos szerepük van a bizalmiaknak, ők ismerik legjobban a csoport szociális helyzetét. A témával foglalkozó külön személy nálunk nincs. A problémák szempontjából az sem közömbös, hogy a szociálpolitikai juttatások nem adókötelesek. Nálunk

lentik jórészt az egyetemen a húzóerőt, a kb. 30 milliónyi KK-bevetel megteremtésében. A témavezetők „ügyességén” múlik, hogy meg tudják-e tartani ezeket a kollégákat.

— **A szociálpolitikának mintha túl sok gazdája lenne. Rádásul, a szakszervezeteket ebben a válságos időszakban kritizálják hiányos érdekvédelmi tevékenységük miatt. Egyre erősebb azok hangja, akik szerint a kapitalista országokban ennek a szervezetnek a munkája jobban megy. Hogyan fogalmazná meg a különbséget az eltérő társadalmi berendezkedés országokban dolgozó szakszervezetek szociálpolitikája között? A politikai intézményrendszer részeként, hogyan újulhat meg a szakszervezet?**

Sz. I. — Az elvi különbség abban keresendő, hogy a szocializmus megkísérelte az értéktörvény megzabolázását, a kapitalizmusban meg hagyta a gazdasági törvények szerint érvényesülni a dolgokat, ezért jelenthet a szakszervezetek szerepe kint sokkal nagyobb befolyást, mint nálunk. Az elavult sztálinista nézet szerint, a szakszervezet szerepe itt a transzmisszió volt: közvetíteni az élcsapat, a párt politikáját a tömegek felé. Tehát lényegében történelmi okai vannak annak, hogy a szocializmusban a szakszervezetek nem tudtak érvényesülni, egyfajta kisegítő szerepre szánták őket. Reménytelen dolog azt várni, hogy egy ilyen típusú szervezet egészen új dolgokat produkál egyik napról a másikra. Úgy látom — annak ellenére, hogy jogos kritika éri a szakszervezeti munkát —, azért kell elérni, hogy az állami vezetés csinálja a szociálpolitikát is, mert akkor tudunk — a jogosan elvárt — érdekvédelmi szerepkörben föllépn.

Ha a mi feladatunk nem változik, akkor csak a dolgozóval szemben tudunk védekezni: „ennyi pénzünk és lehetőségünk van”. Egyébként, nagyon időszerű lenne egy szakszervezeti törvény, amely az említett ellentmondásokat helyretenné, mert jelenleg a szakszervezet eszközrendszere nagyon gyér és gyenge, viszont, „a nép” vár tőlünk valamit. Mutatja ezt, hogy a bizalmiak választása felelősséggel történt, a munkahelyükön tekintélyt szerzett emberek, számos oktató is, vállalja ezt a társadalmi megbízatást, mert érzi a súlyát, és hogy itt meg lehet próbálni tenni valamit, akár kényszerítő erővel is fellépni. Az érdekvédelem hiányosságait a mostani kilépések is jelzik. Kárt okozott, sérti az emberek méltóságát az is, hogy a tagdíjat a fizetésből vonják le. Bár a munkahelyi mozgásból származó létszámváltozás túl (kb. 100 fő) az egyetemen az elvi okokból származó kilépők száma 20-nál nem több. Átmenetileg, ebben az ütközési időszakban, míg a béreket megpróbálja helyretenni a kormányzat, nő meg a szociálpolitika jelentősége. Azután a munkahelyi szociálpolitikának vissza kell vonulnia, mert hiszen az igazi állami szociálpolitikának a társadalom elesettjeivel kell foglalkoznia. Nem véletlen, hogy a kormány létrehozta a szociálpolitika minisztériumát, mert érzik, a pillanatnyi szociálpolitikánál többet kell tenni. De az is látszik, hogy tanácstalanok. Ellenkező esetben nem kapna akkora nyilvánosságát az egyházi szociálpolitikai jellegű tevékenysége. Tehát a területen nagyon nagy adósságai vannak magának a rendszernek. Ezért a szakszervezetnek nem a szociálpolitika gazdájává, hanem annak motorjává kell válnia. A szakszervezetnek is szembe kell néznie a mostanában jelentkező fokozott elvárással: „a tagdíjaimért mit nyújtasz nekem?” Am a szakszervezet része a politikai intézményrendszernek, így megújulása is attól függ, milyen irányba mozdul a reformfolyamat. Nem vagyok elégedett azzal, amilyen struktúrában dolgozni kell, de ennél hatékonyabb szervezetet se tudnék pillanatnyilag fölvázolni.

Óriási gondunk, hogy a KK-munkákól képezhető érdekeltégi alap, mely a JATE-n igen jelentős, nálunk nincs. Megjegyzem, hogy amit évenként, egy-egy dolgozóra kapunk, a „fejkvóta”, kétségbeesetten kis összeg: 60 forint. Számtalanszor kértük már, hogy emeljék legalább 200–300 forintra. A jelenlegi, rendkívül kevés szakszervezeti keretből legfeljebb az aktív dolgozók munkaadói segélyezése oldható meg, minimális szinten. Azt, hogy szociálpolitikai célra összeszűrésében a főiskola mennyit fordít, megbecsülni nem tudom.

Sz. I. — A főiskolán ugyanaz lehet a gond, mint az egyetemen: a szociálpolitikára fordítható összegek nincsenek elkülvitve. Talán azért nem volt eddig arra igény, hogy az összes lehetőséget fölmerjük, mert a helyzet mostanában lett élesebb. Epp ezért most, mikor ár- és adóreform van, béreform nincs, új, megnövekedett szerepe lesz a szociálpolitikának, hogy az ellentmondásokat valamelyest mérsékelje.

— **Az új helyzet teremtette új feladatok (például az „átmeneti munkanélküliség” áthidalására segélyezés) is jelentkezik a szakszervezeti munkában. Mennyire van mód arra, hogy a rendelkezésre álló lehetőségeket és összegeket egy csoportosítsa a helyi szervezet, ahogy jónak és szükségesnek látja?**

Sz. I. — A szakszervezet jogait törvények, különböző SZOT- és kormányközi megállapodások szabályozzák. A JATE-n az érdekeltégi alap felosztásában a szakszervezetnek lényeges a szerepe. Ezén belül vannak olyan összegek is, ahol nemcsak egyetértési, hanem kifejezetten döntési jogunk van. Véleményezési jogunk van a teljes költségvetést illetően. Más kérdés, hogy nem várt tennivalókra, például munkanélküli segélyre, nem tudom, hogy az egyetemi költségvetésből tudunk-e leszakítani. A bruttóitáskor 161 ember, a különböző állami megbízásokon, pályázatokon dolgozók kerültek bizonytalan helyzetbe nálunk. Ez súlyos probléma, mert ők je-